

FUNCȚIONAREA INSTITUȚIILOR DEMOCRATICE STATALE ÎN PERIOADA DE CRIZĂ POLITICĂ: REGLEMENTĂRI ȘI OPORTUNITĂȚI

Alexandru ARSENI,
doctor în drept, conferențiar universitar

În doctrina constituțională contemporană vorbindu-se despre instituțiile care asigură democrația într-un stat se are în vedere următoarele: Parlamentul – organ reprezentativ suprem și autoritate legislativă, Executivul (ca ramură a puterii) prin prisma șefului statului și a Guvernului; Puterea judecătorească și, în fine, Curtea Constituțională, ca unic organ de jurisdicție constituțională, adică garant al supremației Constituției și, în consecință, garant al respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățeanului – fundament al statului de drept și democratic.

Această abordare a subiectului este una *in stricto sensu*, deoarece în societatea organizată în stat sunt și alte instituții democratice care contribuie și veghează la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale cetățenești. Spre exemplu, instituția avocatului poporului, mass-media, precum și un șir de ONG-uri.

Însă, dat fiind situația concretă creată în Republica Moldova după alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009 și stabilirea alegerilor anticipate, la 29 iulie curent, studiul de față urmărește scopul de a demonstra ce pot face și ce trebuie să facă instituțiile democratice statale indicate pentru a nu afecta procesul democratic, precum și de a „prezice” care pot fi urmările nefaste în caz de deviere de la funcțiile constituționale prescise.

Întru realizarea scopului trasat vom analiza funcționarea instituțiilor în ordinea descrisă anterior, dezvoltând studiul în secțiuni corespunzătoare.

Secțiunea 1. Organul legislativ

Democrația directă presupune o „adunare a poporului care îndeplinește ea însăși actele vieții statale, votând legile (s.n.), elaborând acte administrative și acordând dreptatea”.¹ Și dacă aceasta era practicabil în cetățile antice grecești, apoi în statele cu teritorii întinse și populație numeroasă „democrația directă” a devenit irealizabilă.

Ca urmare a acestui fapt, apare necesitatea reprezentării, dând, astfel, naștere instituției democratice reprezentative, materializată astăzi în instituția „Parlament”. De altfel, democrația reprezentativă presupune că „poporul, singurul titular al suveranității, să aleagă, în mod periodic și limitat în timp, un anumit număr de persoane care să exercite suveranitatea în numele său”.²

De remarcat faptul că aceste idei își găsesc oglindire în alin.(1) art.2 din Constituția Republicii Moldova, potrivit căruia „suveranitatea națională aparține

poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție”.³

Vom observa că tot Constituția determină acest organ reprezentativ, și anume: prin alin.(1) art.60, potrivit căruia „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului”. Așadar, Parlamentul, ca organ reprezentativ, este „o instituție politică și juridică formată din una sau mai multe corpuri, adunări sau „camere”, fiecare alcătuită dintr-un număr de membri (deputați, senatori), dispunând... de putere de decizie”.⁴

În acest context, Parlamentul Republicii Moldova tinde să se încadreze plenar în doctrina dreptului constituțional comparat, potrivit căreia, „... instituția Parlamentului și-a câștigat un loc bine definit în gândirea, în practica și în conștiința popoarelor, devenind una din verigile esențiale ale înfăptuirii democrației, ale statorniciei unor rânduieli democratice, în măsură să garanteze drepturile și libertățile cetățenilor”.⁵

Parlamentul, așa cum am stabilit anterior, este compus dintr-un număr de membri: deputați, senatori, într-un cuvânt, parlamentari, adică ei sunt persoanele cărora poporul – unic deținător al suveranității – le încredințează mandatul pentru a-i reprezenta. Anume parlamentarii sunt delegații poporului, care, la rândul lor „... nu pot delega, în nici un caz, prerogativele lor unor funcționari ai statului”.⁶

a) Alegerea deputaților

Această legătură organică dintre popor și parlamentari este garantată constituțional prin două articole, și anume: 1) art.38, care la alin.(1) stabilește franc că „voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat”; 2) art.61, potrivit căruia „(1) Parlamentul este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat”. Această prevedere este redată în art.1 alin.(3) din Regulamentul Parlamentului⁷ și în art.73 alin.(1) din Codul Electoral al Republicii Moldova.⁸

Așadar, unica cale de a dobândi mandatul de deputat și, în așa fel, de a intra în funcția reprezentativă sunt alegerile, modalitate ce se încadrează în dreptul electoral. Modul de organizare și desfășurare a alegerilor este stabilit în Codul Electoral al Republicii Moldova.

b) Durata mandatului parlamentar

În conformitate cu prevederile alin.(1) art.63 din Constituție, Parlamentul este ales pentru un mandat de 4 ani, care poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă. Prevederi similare găsim în alin.(3) art.1 din Regulamentul Parlamentului și, respectiv, în art.73 alin.(1) din Codul Electoral, precum și în alin.(5) art.2 din Legea despre statutul deputatului în Parlament.⁹

Din această normă rezultă clar că, la modul general, mandatul deputaților este de 4 ani și începe să decurgă din data alegerilor, deoarece în această zi poporul prin votul său și-a desemnat reprezentanții. În același timp, așa cum menționează, pe bună dreptate, prof. V.Popa, trebuie să distingem două faze de începere a mandatului parlamentar: „*de facto* și *de iure*”.¹⁰

De facto, într-adevăr durata mandatului de deputat începe din data alegerilor, deoarece are ca efect „aplicarea imunității parlamentare și a responsabilității pentru opiniile exprimate, precum și a unor drepturi materiale din cele cuvenite parlamentarilor. Ea implică și obligația de a da curs convocării”¹¹ Parlamentului de către Președintele Republicii Moldova (alin.(2) art.63 din Constituție).

Aceste argumente au stat la baza alin.(4) art.2 al Legii despre statutul deputatului în Parlament, potrivit căruia „Deputații intră în exercițiul mandatului din momentul alegerii (s. n.) cu condiția validării lui ulterioare”.

De iure, conform prevederilor alin.(1) art.69 din Constituție, deputații intră în exercițiul mandatului sub condiția validării. Obligatorietatea validării este stipulată expres în art.62 din Constituție, potrivit căruia Curtea Constituțională, la propunerea Comisiei Electorale Centrale, hotărăște validarea mandatului de deputat sau nevalidarea lui în cazul încălcării legislației electorale. Această prevedere nu știrbește cu nimic caracterul reprezentativ al mandatului. Cu toate că mandatul parlamentar este expresia votului corpului electoral, el „nu poate dobândi o confirmare juridică decât din momentul validării, întrucât parlamentarul, chiar ales în condiții concrete, fără nici un fel de fraudă, poate să fie afectat de anumite incompatibilități, care să nu-i permită să exercite mandatul”.¹²

Totodată, alin.(2) al acestui articol stabilește prevederea, potrivit căreia calitatea de deputat încetează la data întrunirii legale a Parlamentului nou-ales, deoarece anume la această ședință și se validează oficial mandatul de deputat ales în noul Parlament.

Iar, potrivit alin.(2) art.63 din Constituție, Parlamentul se întrunește, la convocarea Președintelui Republicii Moldova, în cel mult 30 de zile de la alegeri. Prevedere completată prin alin.(3), potrivit căruia mandatul Parla-

mentului se prelungește până la întrunirea legală a noii componente.

Această prevedere este pe deplin justificată grație principiului continuității exercitării puterii de stat de către Parlament ca organ reprezentativ suprem al popoului. Ce-i drept, pentru a evita posibilele abuzuri ale parlamentarilor, Constituția în mod expres și limitativ stabilește că în această perioadă, adică de la data alegerilor noului Parlament și până la întrunirea lui legală, Parlamentul precedent nu poate modifica Constituția și nu poate adopta, modifica sau abroga legi organice.

c) Atribuțiile Parlamentului

Din momentul constituirii legale, Parlamentul intră în exercițiul deplin al funcțiilor și atribuțiilor stabilite în textul Constituției, urmând o ordine de formare a instituțiilor statale.

În condițiile concrete din Republica Moldova, când s-au numit alegeri anticipate în legătură cu dizolvarea Parlamentului în conformitate cu alin.(5) art.78 din Constituție, adică nealegerea Președintelui Republicii Moldova după data de 29 iulie 2009 (ziua alegerilor), Președintele interimar urmează să emită decret, prin care să convoace, în conformitate cu prevederile alin.(2) art.63, ședința de constituire a Parlamentului nou-ales.

În conformitate cu prevederile art.3 din Regulament, Parlamentul se consideră legal constituit din data ședinței de constituire. Această ședință trebuie să fie prezidată de cel mai în vârstă deputat, iar ulterior, după alegeri, de Președintele sau de unul dintre vicepreședinții Parlamentului.

Președintele ședinței de constituire a Parlamentului nou-ales oferă cuvântul Președintelui Curții Constituționale care prezintă raportul privind rezultatele alegerii Parlamentului și validarea mandatelor deputaților aleși. Din acest moment, Parlamentul nou-ales este constituit și urmează să întreprindă următorii pași.

În primul rând, în conformitate cu prevederile alin.(1) art.4 din Regulament, în vederea formării organelor de lucru și a organizării activității Parlamentului, deputații constituie fracțiuni parlamentare în baza listelor concurenților electorali.

Fiecare grup parlamentar care a acces în Parlament convoacă ședința grupului, unde soluționează următoarele chestiuni: 1) decid formarea fracțiunii parlamentare cu indicarea componenței numerice nominale; 2) alege președintele și secretarul fracțiunii. Toate aceste acțiuni cu hotărârile respective sunt incluse într-un proces-verbal.

După constituirea fracțiunilor parlamentare, președintele fiecărei fracțiuni trebuie să prezinte Parlamentului componența numerică și nominală a fracțiunii parlamentare. Această prezentare se face verbal, iar procesul-verbal corespunzător se transmite Președin-

telui ședinței. Tot la această ședință, în conformitate cu alin.(12) art.4 din Regulament, prin declarație trebuie să fie anunțată majoritatea parlamentară care poate fi constituită dintr-o fracțiune sau o coaliție a fracțiunilor. Și acest moment se stenografiază, Parlamentul doar va lua act de faptul împlinit.

După aceasta, Parlamentul urmează să aleagă, pentru început, organele directorii ale Parlamentului, adică Președintele și vicepreședinții de Parlament.

Pentru aceasta, la propunerea fracțiunilor parlamentare se constituie comisia pentru alegerea Președintelui Parlamentului, comisie aprobată prin votul majorității deputaților aleși.

În conformitate cu prevederile alin.(2) art.64 din Constituție, Președintele Parlamentului se alege prin vot secret, cu majoritatea voturilor deputaților aleși, pe durata mandatului Parlamentului. Din contextul constituțional nu rezultă obligativitatea alegerii Președintelui Parlamentului pe bază de alternativă, lăsând acest lucru pe seama legiuitorului însuși.

Această situație este prevăzută în art.9 alin.(7) din Regulament, care admite și situația alegerii pe bază de alternativă, dar nu o implică în mod obligatoriu. După ce a fost ales Președintele Parlamentului, Președintele comisiei de constituire a Parlamentului nou-ales își încheie misiunea, transmitând funcția Președintelui Parlamentului.

În continuare, Parlamentul trebuie să purceadă, conform art.10 alin.(8) din Regulament, la alegerea vicepreședinților Parlamentului, care sunt aleși la propunerea Președintelui Parlamentului, după consultarea fracțiunilor parlamentare.

Următorul pas pe care trebuie să-l facă Parlamentul este formarea Biroului permanent – organ de lucru al acestuia. Din Biroul permanent fac parte din oficiu Președintele Parlamentului și vicepreședinții. Iar componența numerică nominală a Biroului permanent se va stabili prin hotărârea Parlamentului la propunerea fracțiunilor parlamentare.

După ce va fi format Biroul permanent, acesta trebuie să stabilească numărul comisiilor permanente, denumirea, componența numerică și nominală a fiecărei comisii. Propunerea Biroului permanent urmează să fie adoptată prin hotărârea Parlamentului.

Cu adoptarea acestei hotărâri, Parlamentul va încheia procesul de formare a organelor de lucru ale sale, ca ramură autonomă a puterilor în stat.

Din acest moment, Parlamentul, conform prevederilor constituționale cu regim politic parlamentar, trebuie să purceadă la formarea a două instituții ale puterii executive, și anume: alegerea Președintelui Republicii și investirea noului Guvern, prevederi stipulate în art.78 și 98 din Constituție, precum și în art.124-128 din Regulament.

Secțiunea 2. Președinția

Istoriceste, s-a consolidat practica că toate colectivitățile statale au un șef de stat. Problema care se pune este relația dintre Parlament și instituția șeful statului, indiferent dacă acesta este monarh sau președinte de republică, ținând seama de faptul că ambele instituții se bazează pe elemente de legitimitate.

Acest raport dintre Parlament și șeful statului depinde de tipul de regim politic. Pentru Republica Moldova este caracteristic regimul politic de tip parlamentar, stipulat în art.1 alin.(2) și, respectiv, în alin.(1) art.78 din Constituție.

Cu toate că în regimurile politice parlamentare Președintele Republicii este o figură mai mult decorativă, are totuși funcții importante, cum ar fi funcția de reprezentare, de garant și funcția de mediere. Totodată, Președintele Republicii Moldova acționează cu succes prin conferirea mandatului viitorului premier, dar „... numai după ce va avea girul forurilor politice și se va confrunta cu acestea”.¹³

a) Modalitatea alegerii Președintelui Republicii Moldova

În conformitate cu alin.(1) art.78 din Constituție, Președintele Republicii Moldova este ales de Parlament prin vot secret, pe bază de alternativă. Însăși procedura de alegere este reglementată prin Legea cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova.¹⁴

Potrivit art.2 din Legea indicată, data alegerii pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova se stabilește prin Hotărâre a Parlamentului cu cel mult 45 de zile înainte de ziua expirării mandatului Președintelui în exercițiu. Dacă e să pornim de la faptul că actualul Președinte a depus jurământul la 7 aprilie 2005, dată la care începe exercițiul funcției, apoi Parlamentul precedent urma să stabilească alegerea pentru 20 februarie 2009.

Însă, acest lucru nu s-a întâmplat, fapt ce a atras după sine și alegeri anticipate.

Revenim la procedura alegerii. Concomitent cu stabilirea datei alegerilor, Parlamentul, la propunerea fracțiunilor parlamentare, instituie o comisie specială de desfășurare a alegerilor pentru funcția de Președinte, care dispune de un șir de drepturi organizatorice și de control, stabilit în art.4 al Legii.

Propunerea candidaților pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova poate fi depusă începând cu ziua fixării alegerilor și se încheie cel târziu cu 5 zile înaintea alegerilor.

Dreptul de a depune candidatura la funcția de Președinte îl au: 1) însăși persoana care își înainteașă propria candidatură susținută de cel puțin 15 deputați și 2) un grup de cel puțin 15 deputați.

Alegerea pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova se desfășoară în ședință publică specială

a Parlamentului la data stabilită. La această ședință, Președintele comisiei speciale sau unul din membrii ei prezintă Parlamentului candidații înregistrați. După aceasta, fiecărui candidat i se acordă dreptul de a se adresa Parlamentului cu o scurtă alocuțiune și de a răspunde la întrebări.

Următoarea etapă este însăși procedura de votare stabilită în art.8 al Legii.

Dat fiind faptul că la funcția de Președinte al Republicii Moldova pot candida două și mai multe persoane, în art.78 alin.(3), (4) și (5) al Constituției și, respectiv, în art.9 și 10 ale Legii se stabilesc prevederi speciale privind alegerea.

Potrivit acestor reglementări, este ales Președinte candidatul care a obținut votul a trei cincimi din numărul deputaților aleși. În caz dacă nici un candidat nu a întrunit numărul necesar de voturi, se organizează al doilea tur de scrutin între primii doi candidați stabiliți în ordinea numărului descrescător de voturi obținute în primul tur.

În aceste condiții intervine turul doi. Și dacă nici în acest tur nici un candidat nu va întruni numărul necesar de voturi, se organizează alegeri repetate.

În cazul în care și după alegerile repetate Președintele Republicii Moldova nu va fi ales, Președintele în exercițiu dizolvă Parlamentul și stabilește data alegerilor în noul Parlament.

Atunci când alegerile au avut loc, comisia specială totalizează rezultatele votării și prezintă informația respectivă Parlamentului. În baza acestei informații, Parlamentul adoptă o hotărâre prin care confirmă că Președintele Republicii Moldova este ales.

Dat fiind că, în conformitate cu alin.(1) art.79 din Constituție, rezultatul alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova trebuie validat de Curtea Constituțională, hotărârea Parlamentului și actele Comisiei speciale se prezintă de îndată Curții.

Curtea Constituțională, în baza art.135 alin.(1) lit.e) din Constituție și în conformitate cu art.4 alin.(1) lit.e) din Legea cu privire la Curtea Constituțională¹⁵, cu art.4 alin.(1) lit.e), art.62 lit.d) din Codul Jurisdicției Constituționale¹⁶ și, respectiv, cu art.12 din Legea cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova, în termen de trei zile de la primirea documentelor va examina în ședință publică constituționalitatea alegerii Președintelui Republicii Moldova și va emite o hotărâre cu privire la validarea rezultatelor alegerilor, care se dă publicității imediat.

Însă, în cazul în care Curtea Constituțională nu validează rezultatele alegerilor, se va organiza, în termen de trei zile de la pronunțarea hotărârii, alegeri noi în conformitate cu procedura deja descrisă.

Potrivit prevederilor art.124 din Regulament, instalarea în funcție a Președintelui Republicii Moldova nou-

ales se face în cadrul ședinței solemne a Parlamentului, convocată, cel târziu, la 45 de zile de la alegeri. Ședința este condusă de către Președintele Parlamentului în prezența candidatului a cărui alegere a fost validată de Curtea Constituțională.

În cadrul acestei ședințe, Președintele Parlamentului oferă cuvântul Președintelui Curții Constituționale care dă citire hotărârii Curții cu privire la confirmarea rezultatelor alegerilor Președintelui Republicii Moldova și validarea mandatului declarându-l Președinte ales.

După aceasta, candidatul declarat ales Președinte al Republicii Moldova, în conformitate cu alin (2) art.79 din Constituție, depune următorul jurământ: „Jur să-mi dăruiesc toată puterea și priceperea propășirii Republicii Moldova, să respect Constituția și legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale omului, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Moldovei”. Din această dată începe exercitarea mandatului Președintelui nou-ales.

b) Durata mandatului Președintelui Republicii Moldova

Mandatul Președintelui Republicii Moldova, în conformitate cu prevederile art.80 alin.(1) din Constituție, este de 4 ani și se exercită de la data depunerii jurământului până la depunerea jurământului de către Președintele nou-ales (alin.(2)).

În același timp, Constituția prevede și o excepție ce ține de prelungirea mandatului, adică depășirea celor patru ani. Astfel, la alin.(3) art.80 din Constituție se stabilește că mandatul Președintelui Republicii Moldova poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă.

Deci, prelungirea mandatului Președintelui nu se produce de la sine, ci numai în baza unei legi organice special adoptate de Parlament și doar fiind motivată fie de cazul de a) război sau b) de catastrofă.

De menționat că Republica Moldova nu a utilizat aceste prevederi și, deci, temeieri pentru a prelungi mandatul Președintelui Republicii Moldova lipsesc.

Concomitent, Constituția, prin alin.(4) art.80, stabilește încă o normă limitativă ce ține de durata mandatului și, anume: nici o persoană nu poate îndeplini funcția de Președinte al Republicii Moldova decât pentru cel mult două mandate consecutive. Sub incidența acestei prevederi a căzut Vladimir Voronin, care a îndeplinit două mandate consecutive, respectiv, anii 2001-2005 și 2005-2009, 7 aprilie.

Acum revenim la norma generală ce ține de durata mandatului de 4 ani. La 7 aprilie 2005 Vladimir Voronin, depunând jurământul, a intrat în exercițiul celui de-al doilea mandat de Președinte al Republicii Moldova pe durata de 4 ani (alin.(1) art.80 din Constituție), care a expirat la 7 aprilie 2009, dat fiind că nu a fost adoptată o lege organică de prelungire a mandatului.

În acest caz, conform alin.(1) art.90 din Constituție, intervine vacanța funcției de Președinte al Republicii

Moldova în legătură cu expirarea mandatului. Iar dacă funcția de Președinte devine vacantă, potrivit art.91 din Constituție, intervine interimatul funcției care se asigură în ordine de Președintele Parlamentului sau de Primul-ministru.

Pentru a legifera această stare de fapt, Curtea Constituțională, la sesizarea Parlamentului, în conformitate cu art.135 alin.(1) lit.f) din Constituție, urmează să constate, printr-un aviz, circumstanțele care justifică interimatul funcției. Și, întrucât conform art.63 alin.(3) din Constituție mandatul Parlamentului se prelungește până la întrunirea legală a noii componente, interimatul urma să-l asigure Președintele Parlamentului – Marian Lupu.

Însă, contrar prevederilor legale, funcția de Președinte al Republicii Moldova cu mandatul expirat a exercitat-o Vladimir Voronin, ceea ce echivalează cu uzurparea puterii de stat.

Apoi, după constituirea legală a Parlamentului nou-ales, prin scrutinul din 5 aprilie 2009 și alegerea lui Vladimir Voronin în funcție de Președinte al Parlamentului, exercitarea interimatului de Președinte al Republicii Moldova îi revenea dumnealui. Dar, nici de data aceasta nu s-au respectat normele constituționale, aflându-ne în situația nelegitimității Președintelui Republicii Moldova.

După scrutinul din 29 iulie 2009 și constituirea legală a noului Parlament și formarea organelor de lucru, inclusiv alegerea Președintelui Parlamentului, pe ordinea de zi din nou va fi pusă problema interimatului funcției de Președinte al Republicii Moldova.

Secțiunea 3. Guvernul Republicii Moldova

Instituția Guvernului ocupă un loc dintre cele mai importante în toate Constituțiile lumii, dat fiind că el este titularul puterii executive. Acest lucru este stipulat și în Constituția Republicii Moldova – în art.96, potrivit căruia Guvernul asigură realizarea politicii interne și externe a statului și exercită conducerea generală a administrației publice. În exercitarea atribuțiilor, Guvernul se conduce de programul său de activitate, acceptat de Parlament.

Pe aceste prevederi constituționale se bazează relația dintre Parlament și Guvern, care îmbracă o gamă largă de modalități, prin care Guvernul este chemat să justifice îndeplinirea programului său de guvernare, lucru asigurat prin funcția de control al Parlamentului. Dar să trecem toate etapele în revistă.

a) Investirea Guvernului

În secțiunea precedentă am expus procedura de desemnare a candidatului pentru funcția de Prim-ministru.

În conformitate cu art.98 alin.(2) din Constituție și, respectiv, cu art.127 alin.(2) din Regulament, candidatul desemnat prin decret prezidențial pentru această funcție va cere, în termen de 15 zile de la desemnare, votul de

încredere al Parlamentului asupra programului de activitate și a întregii liste a Guvernului.

La data stabilită se convoacă ședința Parlamentului. Primul-ministru desemnat va da citire programului de activitate și listei nominale a Guvernului. Aceste documente se dezbate public în ședință.

După încheierea dezbaterilor, Președintele Parlamentului supune votului de încredere Programul și, separat, lista Guvernului, în conformitate cu alin.(1) și (2) art.128 din Regulamentul Parlamentului.

Parlamentul acordă încredere Guvernului cu votul majorității deputaților aleși, adică cu cel puțin 52 de voturi „pro”.

După acest vot „pro” al Parlamentului intervine din nou Președintele Republicii Moldova, care, potrivit alin.(4) art.98 din Constituție, în baza votului de încredere acordat de Parlament, numește prin decret Guvernul.

b) Durata mandatului Guvernului

Pentru început vom remarca că textul Constituției nu stabilește în mod special durata mandatului Guvernului, așa cum aceasta e stipulată pentru Parlament și Președintele Republicii. Din contextul prevederilor legale se prezumă că Guvernul se investește pe durata mandatului Parlamentului. Însă, practica rareori confirmă această prezumție, guvernele fiind tentate la demisia pe durata unei legislaturi a Parlamentului.

Constituția vorbește doar despre momentul începutului exercițiului mandatului și momentul încetării lui.

Așa, în conformitate cu alin.(5) art.98 din Constituție, Guvernul își exercită atribuțiile din ziua depunerii jurământului de către membrii lui în fața Președintelui Republicii Moldova. Iar alin.(1) art.103 din Constituție stipulează că Guvernul își exercită mandatul până la data validării alegerilor pentru un nou Parlament.

Totodată, trebuie să detașăm mandatul Guvernului ca instituție de mandat membrului de Guvern. Astfel, art.100 din Constituție stabilește că funcția de membru al Guvernului încetează în caz de demisie, de revocare, de incompatibilitate sau de deces.

În același timp, Constituția mai stabilește două cazuri de încetare a mandatului Guvernului, și anume: a) exprimarea votului de neîncredere de către Parlament și b) demisia Primului-ministru.

În conformitate cu art.106 din Constituție, Parlamentul, la propunerea a cel puțin o pătrime din deputați, își poate exprima neîncrederea în Guvern, cu votul majorității deputaților. Această inițiativă se examinează după trei zile de la data prezentării în Parlament.

Odată exprimat, votul de neîncredere atrage după sine demisia întregului Guvern.

Al doilea caz este stipulat în alin.(3) art.101 din Constituție, potrivit căruia în cazul demisiei Prim-ministrului, demisionează întregul Guvern.

c) Atribuțiile Guvernului Republicii Moldova

Pe lângă atribuțiile prevăzute direct în textul Constituției, Guvernului îi revin un șir de competențe stabilite

expres în Legea cu privire la Guvern, atribuții pe care le exercită nelimitat.

Interes pentru studiul nostru prezintă excepțiile sau limitările stabilite în activitatea Guvernului în anumite situații concrete legate de mandatul lui.

Așa, conform alin.(2) art.103 din Constituție, Guvernul, în cazul exprimării votului de neîncredere de către Parlament, al demisiei Prim-ministrului sau în cazul validării alegerilor pentru un nou Parlament „îndeplinește numai funcțiile de administrare a treburilor publice, până la depunerea jurământului de către membrii noului Guvern”.

O competență similară de care dispune Guvernul este stipulată în textul Regulamentului Parlamentului. Așa, potrivit art.126 din Regulament, după constituirea legală a Parlamentului și formarea propriilor organe de lucru, Parlamentul audiază raportul Primului-ministru și acceptă declinarea de către Guvern a împuternicirilor. În acest caz, Guvernul va îndeplini numai funcțiile de administrare a treburilor publice, până la acordarea încrederii noii liste a Guvernului.

Într-un cuvânt, în aceste perioade Guvernul nu poate și nu are dreptul să adopte hotărâri, să emită ordonanțe, să dea inițiative legislative etc.

d) *Interimatul funcției de Prim-ministru*

În regimurile politice semiprezidențiale și parlamentare, Guvernul este condus de un Prim-ministru eficient și cu largi împuterniciri, care coordonează activitatea membrilor acestuia, respectând atribuțiile ce le revin. Așadar, capul Guvernului este Primul-ministru.

Anume din aceste considerente Constituția îi acordă un rol deosebit funcției de Prim-ministru care determină, în fond, soarta întregului Guvern.

La alin.(2) art.101 din Constituție legiuitorul stipulează expres că în cazul în care Prim-ministru este în imposibilitatea de a-și exercita atribuțiile sau în cazul decesului acestuia, Președintele Republicii Moldova va desemna un alt membru al Guvernului ca Prim-ministru interimar pînă la formarea noului Guvern. Interimatul pe perioada imposibilității exercitării atribuțiilor încetează, dacă Prim-ministru își reia activitatea în Guvern.

e) *Incompatibilitățile*

Acest subiect a fost deja pe larg expus și aici considerăm oportun doar de a face trimitere la Constituție, care prin art.99 stabilește că funcția de membru al Guvernului este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite, cu toate consecințele deja enunțate.

f) *Unele aspecte legate de activitatea Guvernului Republicii Moldova*

Aici vom vorbi separat de Guvern în calitate de instituție și de funcția de membru al Guvernului. În conformitate cu art.106/1 din Constituție, Guvernul își poate angaja răspunderea în fața Parlamentului asupra unui program, unei declarații de politică generală sau unui proiect de lege.

Dacă în termen de trei zile de la prezentarea acestor acte este depusă o moțiune de cenzură, adoptată cu votul majorității deputaților, atunci Guvernul este demis. Iar dacă moțiunea de cenzură nu a fost adoptată și, deci, Guvernul nu este demis, atunci proiectul de lege se consideră adoptat, iar programul sau declarația de politică generală devine obligatorie pentru Guvern.

Al doilea moment, asupra căruia îngăduim să ne oprim, se referă la încetarea funcției de membru al Guvernului. Potrivit art.100 din Constituție, funcția de membru al Guvernului încetează în caz de demisie, de revocare, de incompatibilitate sau de deces – caz în care intervine vacanța funcției. Iar potrivit alin.(6) art.98 din Constituție, în caz de vacanță a funcției sau de remaniere guvernamentală, Președintele Republicii Moldova revocă și numește, la propunerea Prim-ministrului, pe unii membri ai Guvernului.

Secțiunea 4. Puterea judecătorească în Republica Moldova

Ideea statului de drept este indisolubil legată de justiție, chemată să promoveze legalitatea în activitatea organelor de stat, să apere ferm drepturile și libertățile cetățenilor. În acest context, profesorul I.Deleanu subliniază că printr-un original circuit feed-back, dreptul odată creat se impune statului – el însuși subiect de drept – asemenea altor subiecte. Pentru a avea forța de a se impune, câteva minime condiții sunt inalienabile: postularea prin normele dreptului a unor valori morale și politice autentice și persuasive pentru societatea civilă globală și pentru individ; instaurarea unei ambianțe democratice; consolidarea principiului responsabilității statului; instituționalizarea unor mijloace de control eficiente asupra activității lui; instituirea unei ordini juridice coerente și stabile; promovarea strictă a principiului legalității și a constituționalității; transformarea omului în reper axiologic cardinal.

Aționând ca un factor de echilibru între puterea legislativă și puterea executivă, puterea judecătorească este chemată să repare orice eventuale disfuncționalități în sistemul separației puterilor, să permită, prin mijloacele sale specifice, repararea unor nedreptăți, eliminarea oricăror abuzuri nedorite de putere, garantând totodată supremația legii și contribuind la făurirea unei imagini cu adevărat convingătoare cu privire la valorile democrației.

Vom încheia această secțiune cu adevărul, potrivit căruia justiția s-a impus ca o idee și realitate, în care oamenii cred că îi poate apăra atunci când drepturile lor legitime sunt încălcate, justiția fiind similară dreptății mereu triumfătoare. Diconul preferat în legătură cu justiția este „*Fiat justitia perezat mundus*” (Justiția să-și urmeze cursul ei, chiar dacă lumea ar fi să piară). Semnificația acestui dicon este că, precum veșnica dreptate a

dumnezeirii e neclintită în fermitatea ei, dezvăluindu-se în orice condiții, chiar ale prăbușirii întregii lumi, tot așa judecătorul care se ocupă de un anume caz trebuie să-l ducă la bun sfârșit și să-l rezolve după cum îl îndeamnă știința și conștiința, chiar dacă între timp ar veni sfârșitul lumii cu toate grozăviile sale.

a) *Înființarea instanțelor extraordinare în Republica Moldova*

În conformitate cu art.114 din Constituție, justiția se înfăptuiește în numele legii numai de instanțele judecătorești. Întru dezvoltarea acestui principiu, Constituția stabilește, în mod limitativ și imperativ, prin art.115 că justiția se înfăptuiește prin Curtea Supremă de Justiție, prin curțile de apel și prin judecătorii. Doar pentru anumite categorii de cauze pot funcționa, potrivit legii, judecătorii specializate, cum ar fi Judecătoria economică și Tribunalul militar. Iar organizarea și competența acestor instanțe sunt reglementate prin lege organică.

Totodată, alin.(3) art.115 din Constituție stipulează că înființarea de instanțe extraordinare este interzisă.

Secțiunea 5. Curtea Constituțională a Republicii Moldova

În secțiunile precedente am examinat deja anumite competențe ale Curții Constituționale privind Parlamentul și Președintele Republicii Moldova. Aici ne vom opri nemijlocit și la alte aspecte.

a) *Statutul Curții Constituționale*

Potrivit art.134 din Constituție, Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova. În activitatea sa ea este independentă de orice altă autoritate publică și se supune numai Constituției.

În această unică ipostază, Curtea Constituțională garantează și trebuie să garanteze supremația Constituției (art.7 din Legea Supremă), asigură realizarea principiului separației puterii de stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească (art.6 din Legea Supremă) și garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat.

b) *Rolul hotărârilor Curții Constituționale*

În conformitate cu prevederile art.140 alin.(1) din Constituție, legile și alte acte normative sau unele părți ale acestora devin nule (c.s.) din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curții Constituționale.

Hotărârile Curții Constituționale sunt definitive din momentul pronunțării și nu pot fi atacate. În acest context, potrivit art.28 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, actele ei sunt acte oficiale și executorii, pe întreg teritoriul țării, pentru toate autoritățile publice și pentru toate persoanele juridice și fizice.

Iar în conformitate cu art.28 alin.(2) din aceeași Lege, neexecutarea, executarea necorespunzătoare, împiedicarea executării actelor Curții atrag după sine răspunderea prevăzută de legislația în vigoare.

Totodată, prin art.72 al Codului Jurisdicției Constituționale, Curții i se permite revizuirea hotărârii și avizului.

c) *Termenul de examinare a sesizării*

Potrivit prevederilor art.32 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, pentru examinarea sesizării se pun la dispoziție 6 luni de la data primirii materialelor. Acesta este un termen general, care, în funcție de obiectul sesizării, așa cum am văzut anterior, poate fi redus la trei zile.

Suplimentar, prin art.34-37 din această Lege, inclusiv prin Codul de procedură civilă, se stabilește și termenul de procedură.

d) *Consiliul științific-consultativ*

Potrivit art.36 din Lege, pe lângă Curtea Constituțională se formează prin hotărâre Consiliul științific-consultativ. În componența lui, în afară de judecători la Curtea Constituțională, sunt incluși savanți și specialiști practicieni în domeniul dreptului.

În activitatea sa Consiliul științific-consultativ se conduce de Regulamentul aprobat de Curtea Constituțională.

Note:

¹ J.Barthelemy, P.Duez. *Traite de droit constitutionnel*. – Paris: Dalloz, 1994.

² Gh.Iancu. *Drept constituțional și instituții politice*. – București: Lumina LEX, 2007, p.464.

³ Constituția Republicii Moldova // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.

⁴ I.Muraru, S.Tănăsescu. *Drept constituțional și instituții politice*. – București: Lumina LEX, 2001, p.350.

⁵ *Citat după: C.Călinoiu, V.Duculescu, G.Duculescu. Drept constituțional comparat*. Tratat. Vol.1. – București: Lumina LEX, 2007, p.79.

⁶ C.Călinoiu, V.Duculescu. *Drept parlamentar*. – București: Lumina LEX, 2006, p.8.

⁷ Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr.797-XI din 02.04.1996 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.81-82, art.765.

⁸ Codul Electoral al Republicii Moldova // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.54.

⁹ Legea despre Statutul deputatului în Parlament, nr.39-XIII din 07.04.1994 (republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.57).

¹⁰ *A se vedea: V.Popa. Drept parlamentar*. – Chișinău, 1999, p.88.

¹¹ M.Constantinescu, I.Muraru. *Drept parlamentar*. – București: Gramar, 1994, p.75.

¹² C.Călinoiu, V.Duculescu. *Op. cit.*, p.77.

¹³ M.Constantinescu, I.Muraru. *Op. cit.*, p.134-135.

¹⁴ Legea cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova, nr.1274-XIV din 22.09.2000 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.139-140, art.996.

¹⁵ Legea cu privire la Curtea Constituțională, nr.317-XIII din 13.12.1994 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.8, art.86.

¹⁶ Codul Jurisdicției Constituționale, nr.502-XIII din 16.05.1995 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.53-54.